

3.komp I 2 1940
- Nordanskog -
Beredskap april-aug. 1940

Du som läser föreliggande artikel om "Alarm vid gränsen", kommer att finna att skildringen är medryckande och spännande. Du kommer med hjälp av Din fantasi att kunna känna det som personalen i kompani Nordanskog kände i april 1940 och en tid därefter.

Du kan också finna hur mycket som kan åstadkommas även om förberedelserna inte är de bästa, om bara alla inblandade vill och vågar ta initiativ och om samverkan med det civila samhället är positiv.

Du kommer att förstå att sammanhållningen i kompaniet måste ha varit enastående eftersom den alltfört består.

Du kommer också att finna att vi kan dra mycken lärdom av det som då skedde. Mycket har vi förvisso redan lärt oss, bland annat i form av ett utvecklat mobiliserings- och krigsplanläggningssystem, men många ytterligare lärdomar, inte minst på det psykologiska planet, finns att hämta i artikeln.

Artikeln ger ändå inte svar på en av de mest centrala frågorna i sammanhanget: Vad hade hänt om inte kompani Nordanskog och (småningom) andra enheter stått vid gränsen - och härvid varit före stormakten på plats? Svaret på frågan är mot bakgrund av vad vi numera vet inte självklart!!

Vi har sålunda anledning att vara tacksamma mot kompani Nordanskog och vi har att vara tacksamma mot många civila som genom sina insatser skapade förutsättningarna för kompaniets verksamhet.

Det är mot bakgrund av ovanstående en heder för Värmlands regemente att kunna bistå kompaniets veteraner vid högtidlighållandet av 50-årsminnet.

Dan Snell

ALARM VID GRÄNSEN

50 år har gått sedan "3. komp I 2 - Nordanskog" samlades för första gången och grunden lades till sammanhållning och mycket gott kamratskap - god anda - i alla år. Idag (21 april 1990) har vi samlats för att fira vårt 50-årsjubileum och samtidigt vår 10:e, och tyvärr sista kamratträff med stämpeln "3. komp". I 2 är givetvis samlingsplatsen framför alla andra. Av våra 10 träffar har 9 st haft I 2 som värd, endast en har firats utanför vårt regemente, nämligen i FBU-lägre Gräsmark. "Det var inget fel på träffen i Gräsmark, men inte var det som på I 2". Även om vi inte kommer att ha flera sådana kamratjubileum som idag, åldern tar ju ut sin rätt, så har vi I 2 och dess kamratförening kvar och där vi kan träffas, minnas, berätta och ljuga.

Vi som utsetts att ordna samtliga träffar vill med några enkla minnesanteckningar påminna kamraterna om vad som hände 1940.

När det finsk-ryska vinterkriget hastigt tog slut i mitten av mars 1940 var nog många förvissade om att krigshotet för Sveriges vidkommande var försvunnet. Ja, många lutade nog åt den uppfattningen att kriget i Europa snart skulle vara överståndet. Tyskland hade ju nått sitt syfte genom att erövra Polen, England och Frankrike hade uppfyllt sina förpliktelser genom att förklara Tyskland krig. Västvallen ansågs stark och efter en tids fåfängt stångande där skulle det hela nog rinna ut i sanden, och freden skulle komma utan nya blodsutgjutelser av någon större omfattning - ja så skulle det säkert gå.

Orostillståndens restriktioner började uppmjukas och livet flöt snabbt och säkert in i sina gamla fällor. Allt började andas fred och förtröstan. De som i ängslan för vinterkrigets utveckling skaffat evakueringsmöjligheter i landets lugnaste vrå - Värmland - började så smått fundera på att avveckla sina "beredskapsåtgärder".

Så ungefär var läget den 9 april, då blixten slog ned och på några få dagar förvandlade "landets lugnaste vrå" till en kokande häkkittel. Tyska trupper hade överskridit Danmarks och Norges gränser. Allt önsketänkande om fred sopades snabbt undan, och en kuslig förnimmelse av att krigets spöke närmade sig våra egna landamären blev allt tydligare.

Statsministerns besked "vår beredskap är god", som kom i samband med order om organisering (ordet mobilisering fick ej användas för att inte i onödan reta Hitler) var väl inte riktigt med sanningen överensstämmande. Det var nog snarare en "vit lögn".

När Tyskland anföll Danmark och Norge var Sverige i stort sett försvarslöst, enda undantaget var den nordligaste delen, där viss trupp var kvar sedan vinterkriget.

Under hösten 1939 repetitionsövade förband hade ryckt ut, värnpliktiga 1938 års klass hade hempermitterats, d v s de hade sin utrustning upplagd på regementet och snabbinkallelse var förberedd (fältdepåberedskap). En bataljon, som varit inkallad till I 2 tiden januari-mars 1940 hade ryckt ut 13 mars.

Den personal som var i tjänst vid regementet bestod av endast mindre styrkor. Den 9 april kom organisationsorder. Det var III arméfördelningen, i vilken de värmländska stridskrafterna ingick, som inkallades. Första organisationsdagen fastställdes till 12 april, vilket innebar att regementet skulle vara klart för avtransport 15 april.

I Karlstad var läget en aning förvirrat. På försvarsområdesstaben, som upprättats 1939 och med delar var placerad på Grand Hotell, pågick avlösning av såväl fobefälhavare som stabschef.

På regementet hade gymnastiksalen iordningstänkts som inmönstringslokal. Dit kom omgående den aktiva personalen samt personal som inkallats per telefon för att bli placerade på krigsförband. Förutbestämd placering, som idag, fanns inte utom för ett fåtal. Det befäl som tjänstgjorde som inmönstringsförrättare plockade in personalen där det fanns luckor och tog därvid hänsyn till utbildning och erfarenhet. Det kanske inte alltid blev rätt man på rätt plats.

Idag genomförs mobilisering på helt annat sätt, vi har vår fältdepåorganisation, där största delen av förbandets utrustning finns upplagd redan i fredstid, där traktens hemvärn har övats i försvar och vägvisning m m, där finns utsedd mobiliseringsförberedare som är klar att påbörja utrustningsarbete utan dröjsmål när mobiliseringsorder kommer. All personal vet i förväg sin krigsplacering och vart de skola bege sig vid order om mobilisering. De allra flesta har till och med varit på platsen och övats i samband med repetitionsövningar.

1940 hade vi inte alls så enkelt. Utrustningsplatsen var okänd för huvuddelen av förbandet. Materiel fanns till större delen upplagd i centrala förråd i anslutning till regementet och måste transporteras ut till utrustningsplatsen; ja en del fanns inte ens där utan var kanske utlånad och måste anskaffas från annat håll. Befäl anlände i stort sett redan under 10 och 11 april och det blev denna personal jämte fåtalig handräckning ur den blixtkallade årsklass 1938 som fick svara för utforsling och uppläggning vid utrustningsplatsen, Jöns Anderssons gård i Önnerud, en halvmil väster om Karlstad. Det var ett gott arbete som utfördes. Alla voro besjälade av tanken att här gällde att segra i kamp med tiden. Fordon för transporter fanns inte på regementet. Hela fordonsbeståndet på I 2, en personbil (Ford junior) och två mer än 10 år gamla lastbilar. Alla transporter måste alltså utföras med inhyrda fordon (åkare) och konkurrensen blev stundom hård. Det fanns givetvis inga som helst möjligheter att i detta läge följa vedertagen ordning och sed i ett militärförråd, det vill säga beställningssedlar, reversal, kvitto m m. Många gamla hederliga förrådsmän, som aldrig i sina vildaste fantasier kunnat tänka sig något dylikt, fick till sin fasa se befäl av olika grader och handräckning strömma in i de tidigare väl stängda förråden och utan ett enda papper roffa åt sig materiel av olika slag. En äldre förrådsman påstås ha ställt sig mitt i sitt välordnade förråd och med gråt i stämman utropat "tag vad ni vill, jag ger fan i alltihop".

I 2 hade kanske lite extra besvärligt med sin organisation 1940. 1925 års försvarsordning, även kallad den stora regementsdöden, hade föreslagit vårt regemente I 22 till indragning. Fredsoptimismen styrde utvecklingen. Förslaget ledde till en kraftig proteststorm med följd att regementet fick leva kvar, men fick vidkännas avsevärd nedskärning av sin fredsorganisation. 1927 deltog I 22 för sista gången på många år som ordinarie normalregemente i fälttjänstövningar i Västerbotten. År 1928 genomfördes nedskärningen.

1936 års försvarsordning blev ett nytt indragningshot, men även denna gång lyckades en kraftig proteststorm från hela Värmland förhindra indragning.

Regementet fick bestå men med ytterligare decimerad styrka - en bataljon. Nedskärningen skulle inledas hösten 1939, och det gamla namnet Kungl Värmlands regemente utbytas mot Värmlands Fältjägarbatal. Detta

nya namn kom aldrig att användas, hösten 1939 blev regementet nr 2 av de svenska infanteriregementena - I 2 - med en fredsorganisation av en bataljon.

Mot alla odds och intrycket av kaos i början lyckades regementet genomföra sin organisation på anbefalld tid och regementschefen kunde rapportera regementet - tre bataljoner - klart för avtransport 15 april. Hemmansägaren Jöns Andersson i Önnerud - vår utrustningsplats - och hans familj hade inte fått mycket av ro varken dag eller natt de senaste dygnen. 3. kompaniet I 2 hade ockuperat gården, lastbil efter lastbil hade tömt sin utrustning i alla upptänkliga utrymmen och fredagen den 12 hade av kronan rekvirerade bussar och lastbilar gått i skytteltrafik mellan Karlstad och Önnerud och lämnat av inryckande fryks- och klarälvdalingar. Tält restes, ett febrilt utrustningsarbete vidtog och telefonen pinglade i ett kör. Vi hade kommit fram till lördag kväll den 13 april. Kompanichefen, Gösta Nordanskog, gjorde ett överslag hur långt vi hunnit med utrustningsarbetet och jämförde med mobiliseringsplanens noggranna tidsschema. Ingenting hade blivit försenat, tvärtom låg vi före schemat med vissa saker.

I hallen utanför kompaniexpeditionen stod ett 20-tal nykomna, som skulle inmönstras. Stämningen var god. Visserligen hade väl föräldrar och kärestan gråtit en skvätt när pojkarna drog ut till kanske ovissa öden. På Sunne station hade väl inget öga varit torrt, då en lärarinna tog med sin klass och sjöng Du gamla Du fria och Värmlandsvisan när tåget ångade bort med blomman av Fryksdalens ungdom. Men man karskade snart upp sig igen. Värre var väl den plötsliga mörkläggnings, som meddelades i radio. Det var en disig och beckmörk kväll och vi hade ont om ficklampor. Ibland hojtade det till ute på gården, när folk stötte ihop och snubblade över varann i mörkret men den där mörkläggningen var säkert bara övning.

Värmlänningen är optimist i det längsta.

Ja, man fattade nog inte riktigt allvaret förrän kompanichefen frågade efter närmaste anhörig och lämnade över den blänkande, rostfria identitetsbrickan. Men vad vår uppgift skulle bli, sedan alla grejor prickats av och hamnat på rätt person och alla hade lärt sig vad som var höger och vänster på damaskerna till uniform m/39, var en obesva-

rad fråga. Var och en förlorade sig i mobiliseringsarbetet så man hann inte tänka på framtiden, rastlösheten dövade oron. Inmönstringen fortsatte. Det var då det hände.

En telefonsignal, kompanichefen svarade på sitt lugna, korrekta sätt, som det anstod en f d signalofficer. Efter avslutat samtal stod han tyst en stund och gav därefter order. Kalla genast hit plutoncheferna. Ordern till plutoncheferna lød: "Kompaniet har fått order om omedelbart uppbrott till gränsen. Vi får lämna hästar och kärror och skall transporteras på rekvirerade lastbilar och bussar. Vi har två timmar på oss att komplettera utrustningen med det nödvändigaste. Vart vi skall är tills vidare hemligt." Det hade hänt något vid gränsen. Klockan var 21.52 när telefonordern kom. Äventyret hade börjat.

De närmaste timmarna rann bort som en malström. Tusen och en detaljer skulle klaras av. Ett trettiotal man, som inte ens hunnit få ut uniformer, måste lämnas kvar. De fick ta hand om hästar, kärror och den materiel vi inte hann få med oss. Kompaniadjutanten, fanjunkare Elof Lindgren, blev chef för denna styrka, som först en vecka senare för- enades med kompaniet.

Budet om vårt uppbrott spred sig snabbt ute i mörkret. Reaktionen blev våldsam och märklig men militärt sett mycket positiv. Det uthus där vi förvarade vapnen höll på att rämna. Vapnen skulle enligt schemat ha lämnats ut först på söndagen med fortlöpande nummerserier genom plutonerna och andra finesser. Nu langades allt ut genom fönstren, och trängseln vid letandet i mörkret var nästan olidlig. Alla greps tydligen av känslan att man måste ha tag i ett vapen för att känna sig någorlunda säker. Ammunitions-lådorna bändes upp och snart putade allas fickor av ammunition. Utan order stod alla och drog ur gevären och befriade dem från förrådsvaselinet. Allas vår avhållne vän, kompaniets nestor kompaniadjutanten, fanjunkare Elof Lindgren, upplevde en unik händelse denna kväll när uppbörds mannen för tygmateriel, löjtnant Ohlfeldt, plötsligt dök upp i taxi och överlämnade kompasser, kikare m m som vi enligt order skulle ha hämtat följande dag. Fanjunkare Lindgren kommenterade händelsen, "nu är det världens sista tid när Ohlfeldt kommer till oss med materiel i taxibil, nu måste det bli krig".

Under dessa rastlösa timmar fullbordades emellertid vad som normalt skulle ha skett under de två närmaste dygnet. All viktig utrustning kom med, åtminstone nästan; granatkastarammunitionen hann ej fram utan fick sändas efter i taxi. Vid 1-tiden på natten körde 10 bussar fram på landsvägen vid Önnerud, de hade i all hast rekvirerats inne i Karlstad. En av linjebussarna i staden hade måst stoppas och passagerarna ombads stiga ur. Dessutom hade vi två lastbilar och en personbil - den sistnämnda tillhörde Hedin i Bryngfjorden och var varken skattad eller försäkrad. En lastbil, vår ordinarie tältbil, kördes av soldaten Jansson, som vid avfärden anmälde att han hade dåligt med bensin. Trosschefen, furir Erhard, gav order "kör sist i kolonnen, skaffa bensin i Vålberg och kör i kapp förbandet snarast". Men hur skulle det bli med betalningen? Tiden var knapp och medgav inga funderingar, "säg att det är Kunglig Majestät och kronan som skall ha bensin och fan tar den som nekar, skriv kvitto för 3. komp I 2.

Kl 1.15 på natten gavs order om uppställning på gården. Här mötte kompanichefen för första gången sitt samlade kompani. I mörkret kunde man knappast urskilja plutonerna. Plutoncheferna lämnade av och sedan blev det mycket tyst. Det var väl inte utan att stämningen var en smula spänd. Kompanichefen höll ett kort tal, där han erinrade om det allvarliga läget och förklarade att han litade på sitt kompani och hoppades få samma förtroende tillbaka. Vad vår uppgift blir vid gränsen vet ingen med säkerhet. Vi kan hoppas att det stannar vid polistjänst.

Kl 1.25 påbörjades ilastningen och med särskilt tillstånd att bryta mörkläggningen anträdde 3. komp sin färd mot gränsen och ovissa öden.

Med personbilen i täten svängde vi in på riksvägen över Sörmon, där vår karavan om 14 fordon satte god fart. Personbilen i täten fördes av droskchauffören Breitkreuz, han var rekvirerad av kronan och körde nu oavbrutet på andra dygnet. Bredvid honom satt furir Anders Erhard och läste kartan med uppgift att lotsa kolonnen på rätt väg i första hand till Värmlands Nysäter. I baksätet satt kompanichefen löjtnant Nordanskog och löjtnant Heijbel. De studerade kartorna över Töcksmark och försökte förbereda kompaniets gruppering. I bussarna var soldaterna sysselsatta med att banda kulspruteammunition, några försökte skriva hem och en och annan lär ha rubricerat det som det sista.

Den spända, ja nästan ödesmättade, stämning som rådde förstärktes ytterligare av att vägen ända fram till Årjäng var fullständigt folk-tom. Inte ett enda fordon, inte en nattvandrare syntes denna första mörklagda natt och inte ett ljus stod att upptäcka. I Värmlands Nysäter gjordes rast och först då meddelade kompanichefen vårt mål - Hån. Under uppehållet hann Jansson med sin tältbil i fatt kompaniet. Han hade fullföljt sitt uppdrag noga och dessutom nästan skrämt livet ur en äldre dam i Vålberg. Flera veckor senare kom räkning och Janssons synnerligen fältmässiga kvitto skrivet på en flik riven från påsen för torrskaffning. Kronan betalade.

Efter ett kort uppehåll fortsatte vår färd utan avbrott fram till Årjängs travbana. I skarp kontrast till de hittills helt öde vägarna fann vi travbanan och dess parkeringsplats förvandlad till ett gytter av norsk militär och flyktingar, bilar av alla slag och hästfordon. Kompaniet gjorde halt och kompanichefen sökte bilda sig en uppfattning om situationen. De svar vi fick från yrvakna norrmän var mycket förvirrade. En del tog oss i hastigheten för tyskar. En vild ryktesflora om omedelbart förestående tyskt anfall i Sverige blommade rikt. Klockan var 04.53 när marschen fortsatte från Årjäng, nu som flyg-skyddad marsch med 100 meters avstånd mellan fordonen.

Vid passerandet av torget i Årjäng förbyttes allvaret för ett ögonblick i en smula humor. I vägskalet posterade en landstormslöjtnant i något blandad uniform och försedd med en präktig sabel som han använde till att dirigera trafiken med. Han sken upp av glädje över att "linjekompaniet från Karlstad äntligen kom" och berättade att vid pass 1000 norrmän inkvarterats i Årjäng och att över 100 norska bilar och en ambulans nyss anlant.

Den sista etappen fram till gränsen startades och den blev den besvär-ligaste. Den starka mötande trafiken av norska fordon blev ett verkligt problem. De norska bilarna körde ofta oförsvarligt fort, och en viss panikstämning rådde uppenbarligen. Uppfattningen att tyskarna var hack i häl var ganska allmän. Av de mötande norrmännen var många ovana vid vänstertrafik. I en skarp kurva med delad körbana stod en norsk lastbil inkörd i fel körfil. Den innebar för oss en katastrofrisk, som vi dock lyckligtvis undgick tack vare goda bromsar och säkra chaufförer. Med förenade krafter rullade vi bort den norska bilen.

Med anledning av flera olyckstillbud bestämde kompanichefen att ledar-bilen skulle köra före till Töcksfors och bussarna följa efter med minskad hastighet. När vi rullade in i Töcksfors kl 05.45 var där ett myller av civila och militärer. Norska ambulanser rusade förbi med sårade på väg till Arjängs lasarett. Förtvivlade mödrar letade efter sina barn, som kommit över med andra bilar. Civilbefolkningen hade haft en bekymmersam natt, fylld av dånet från bilar och tungt tramp av soldater och hästar. En gammal kvinna vid vägkanten utbrast - "Gud ske lov, nu kommer Värmlands regemente. Nu törs man gå och lägga sig." Det var förpliktande ord, som samtidigt värmden ända in i hjärteroten. Och vad hade inte dessa sega nordmarkingar själva uträttat. De hade svängt kanalbron för att få stopp på den okontrollerade infarten av norska trupper och börjat ordna avvapning på egen hand. Det har diskuterats var det första hemvärnet egentligen sprang fram, men frågan är väl om det inte var bland dessa rådiga Töcksmarksbor den 13 april innan militär undsättning anlände. Den unga och oprövade lottakårens insats var också storartad. Utan sömn eller tanke på egen bekvämlighet utspisade de och tog hand om soldater och flyktingar. Lottornas omtanke kom också oss till del i rikt mått.

Några timmar före oss hade en pansarbilsskvadron från Skövde anlant under befäl av major Gyllengahm efter en mycket snabb marsch. Pansarbilarna stod i Töcksfors och major Gyllengahm själv jämte en mindre styrka befann sig framme vid tullstationen i Hån. Efter orientering och sedan bussarna anlant fortsatte marschen fram till tullstationen. Den syn som mötte oss på vägen mellan broarna i Töcksfors var häpnadsväckande. Längs hela den nämnda sträckan låg travar av vapen, ammunition och all slags utrustning. Vi hade en känsla av att vi äntligen nått fronten.

I den gråa aprildagen kl 07.00 anlände vi till Hån. Kompaniet ställdes upp i flygskydd vid gården Rösa, norr tullstationen, och kompanichefen gav en kort orientering. Kompaniets uppgift var att avvapna och internera norska förband, som gått in i Sverige vid Hån samt upptaga strid med tyska förband om dessa skulle överskrida vår gräns. Kompaniet blev sålunda det första infanteriförbandet, som för 50 år sedan försvarsgrupperades vid gränsen mot Norge, söndagen den 14 april, fem dagar efter det att tyskarna anfallit Norge och med sina operationer drivit en norsk styrka över vår gräns. Den 15 april anlände en pansarvärns-

pluton (I 9) och ett batteri A 2, som båda underställdes 3. kompaniet. Vi låter nu Anders Erhard med hjälp av sina minnesanteckningar berätta om kompaniets öden och äventyr första dagarna i Hån.

Efter uppställningen utspisades mjölk och smörgåsar vid tullstationen. Vi hade rikligt med livsmedel med oss och hela kokvagns-utrustningen på en lastbil. Nu gällde det emellertid att gruppera kompaniet och kompanichefen tog därför plutoncheferna med sig på en rekognoseringstur uppåt gränsen. Jag var också med och vi färdades på kompaniets cyklar, som förtänksamt nog tagits med. Vid framkomsten till den trånga dalgången framför gården Leken gjordes halt och en överblick togs av terrängen. Sällan hann man under dessa dygn tänka framåt i tiden eller sätta in händelserna i ett större perspektiv, men här slog det mig vid anblicken av den natursköna dalen, som andades ostörd frid, att detta område måhända inom kort skulle kunna förvandlas till ett blodigt slagfält.

- Det är bäst att se terrängen från fiendesidan ett slag, avgjorde kompanichefen och därmed förflyttade vi oss till västra sidan av dalen. Och här, vid pass kl 8, verkställde han grupperingen, placerade tunga vapen och gav detaljerade order. Den grupperingen företogs under ganska pressade förhållanden, men den stod sig allt framgent genom alla inspektioners skärseld och efter den byggdes sedermera befästningarna.

Vi fortsatte ända upp till grängsgatan utan att hitta något anmärkningsvärt och kl 8.45 var kompanichefen åter vid tullstationen och plutonerna utgick. Tälten skickades upp strax efteråt och man fick lov att gräva i kvarliggande snö för att kunna resa dem. När snön sedan smälte bort, fann vi på ett par ställen runda stensättningar på våra tältplatser, märken efter de trupper, som låg här under unionskrisen 1905. Vi befann oss inom den i Karlstadskonventionen fixerade neutrala zonen och på 35 år hade bygden ej sett militär. Vår närvaro innebar ej något brott mot nämnda konvention, i vilken uttryckligen säges, att bestämmelserna om en neutral zon upphör att gälla, därest endera landet råkar i krig.

Kulmen i de smått historiska händelser, som vi kastats in i, skulle emellertid nås här vid Hån den regndisiga söndagen den 14 april.

En febril verksamhet rådde vid kompaniet - vi befann oss för första gången på mobiliserat förband, vi hade, innan mobiliseringen var fullbordad, kastats ut på ett äventyrligt uppdrag och vi hade en mängd praktiska detaljer att klara av rörande vår förläggning och utspisning. Ingen kände den andre och till yttermera visso fanns inga gradbeteckningar till uniformen m/39 att få. Det var därför stundom svårt att skilja befäl från meniga och i det stycket förekom fatala och komiska misstag.

Efteråt är det svårt att komma med några tidsbestämningar från denna märkliga söndag. Vi inrättade vår expedition uppe på gården Rösa ovanför tullstationen. Dit förlades, vad man kan kalla kompaniets operativa huvudkvarter, medan underhållssidan förlades till gårdarna något längre bakåt.

Oavslåttligt strömmade norrmän in förbi tullstationen. Avväpningen skedde i Töcksfors, men vid tullstationen upprätthölls en första kontroll av de inpasserade, en kontroll som fram på söndagsmiddagen blev fastare organiserad, sedan ett rykte nått oss, att tyskar nästlat sig in bland de norska trupperna, iförda norska uniformer. Vid tullstationen fanns också representanter för civila myndigheter. Där såg man landsfiskal S O Wendel i Skönnerud och landsfiskalsassistenten Malmsjö, en patrull från statspolisen i Karlstad och så naturligtvis tullstationens personal med föreståndare Nordmark och gränsupplysningsmännen Edvinsson och Hed.

Det blev gott samarbete från första stund och en representant för vardera tull, polis och militär upprätthöll ett slags ständig jourtjänst på tullstationen och granskade de inpasserade var och en ur sin speciella synvinkel.

Fram emot kvällen började strömmen ebba ut. Lugnet var emellertid endast skenbart. Vid 19-tiden befann jag mig vid tullstationen och så långt våra informationer räckte, skulle endast något hundratal norrmän finnas kvar på andra sidan gränsen. Plötsligt anlände en personbil med två norska generalstabskaptenener. Jag hade en gammal kappa m/10 med blåa axelklaffar och jättestora gula 22:or kastad över axlarna. Förmodligen missledda av de granna axelklaffarna, hoppade kaptenerna ur bilen och ställde sig i stram givakt framför mig. Redan ett kort

samtal visade, att vi här hade att göra med officerare som var väl informerade om läget, och jag höll därför god min och bad dem stiga in i tullstationen. På en karta prickade de in de främsta tyska avdelningarnas läge. Jag vill minnas, att tyskarna befann sig ca 5 mil från gränsen och på en direkt fråga om strider kunde uppstå i närheten av gränsen svarade de ett bestämt nej.

De hade emellertid en högviktig nyhet att berätta. Uppe vid gränsen stod de sista norska trupperna, omkring 1000 man, jämte en lång fordonskolonn, som skulle överskrida gränsen kl 21. Detta var obekant för oss.

Såväl pansarbilsskvadronens folk som den lokala landstormsplutonen var nu alldeles uttröttade av avvärjningsarbetet och det bestämdes därför, att 3. kompaniet skulle sköta avvärjningen av den sista kontingenten. Detta skulle ske vid själva tullstationen. Eftersom huvuduppgiften fortfarande var att försvara gränsen blev avvärjningen mellan de båda uppgifterna ganska delikat. Kompanichefen skrapade emellertid ihop 20 man genom att tunna ur försvaret här och var och åtgärder vidtogs för att organisera avvärjningsarbetet effektivt.

På utsatt tid kom den långa bilkolonnen körande över gränsen och till vår förfäran körde den på fullt ljus utan någon som helst avskärmning. Eftersom det rådde mörkläggning i Sverige syntes kolonnen ringla sig fram som ett pärlband av ljus. Ett fett bombmål!

Vid framkomsten till Hån togs bilarna om hand på vägen och fotfolket avvärjades närmare tullstationen. Travarna av vapen och ammunition växte omsider upp mot takåsen på den lilla tullstugan. Eftersom norrmännen var angelägna om, att ingen krigsmateriel skulle falla i tyskarnas händer, medfördes på lastbilar åtskillig materiel, som aldrig kommit till användning, såsom splitter nya granatkastare och kulsprutor insmorda med vaselin, en hel telefonväxel och en mängd annan signalmateriel. Bilar i mängd fördes undan tyskarna, en del så nya, att de saknade registreringsnummer, och vi fick lov att anteckna motor- och chassinummer för att hålla reda på dem. Under lång tid framåt bärgade vi norska bilar, som blivit stående på vägen från gränsen på grund av smärre fel. En hel åker vid Årjäng fylldes med norska bilar.

Att stå och plocka vapen av trötta och bittra norska soldater var kanske den dystraste och obehagligaste kommenderingen under hela beredskapen. Synen av den tysta kolonnen, som förtonade i nattmörkret, etsade sig outplånligt fast i vårt minne. Det må vara norrmännen förlåtet, att de var en smula ordknappa. Norrmännen hyser - väl lika starkt utvecklad som svenskens - en kärlek till sitt fosterland. De hade slitit ont och måste lämna sitt land, där de hade sina anhöriga. De marscherade nu i nattmörkret mot en oviss framtid. Det gjorde oss oändligt ont att se dem och beröva dem deras vapen. Och vi kände starkt, att det slag som tyskarna riktat mot dem träffat även oss.

Timmarna rann bort utan att vi märkte hur trötta vi var, andra dygnet vi vakade. I nordväst svepte ljuskäglan från någon luftvärnsstrålkastare över himlen likt ett utropstecken i eldskrift. - "Jeg har skudd mit befal," - ropade någon hysteriskt i hopen. Det lär inte ha varit sant - en nervkollaps bara. Någon slängde sitt gevär på marken och grät. Men de flesta var tåliga och tystlåtna.

Så höll det på ända till kl 5 måndag morgon den 15 april. Då åkte kompanichefen upp till gränsen för att få en överblick av läget. På vägen stod ett par vackra, nästan nya norska bilar övergivna och längs vägen låg några vapen, uniformsrockar, proviantpaket och en säck innehållande kalvkött. Först vid 11-tiden onsdagen den 17 april körde den första tyska bilen oss veterligt fram till gränsen, där en kulspruta ställdes upp mitt på landsvägen.

Efter de första hektiska dagarna blev vår tillvaro lite lugnare. De delar av kompaniet, som inte hann med vid det snabba uppbrottet återförenades med kompaniet. Underhållstjänsten organiserades, 3 lottor med fru Bergliot Lindgren i täten anlände från Karlstad och satte igång med utbildning av våra något "ringrostiga" kockar. Resultatet lät inte vänta på sig, det var nästan som ett mirakel, "mammans goda köttbullar" kom tillbaka tack vare lottornas mål och omsorg och trots livsmedelsransonering.

Framme vid Leken pågick befästningsarbeten under hög beredskap. Posteringar upprättades vid alla vägar från gränsen mot Hån, Sandmon, "Fällan", Gråbol och Dalen. En ryttarpatrull under befäl av den nyutnämnde sergeanten Arne Olsson, numera kapten Arne Bornehag, patrulle-

rade dagligen längs gränsgatan. Vägen över det så kallade Hånfjället mot gränsen förbereddes för blockering på olika sätt, minor sprängningar och trädbråtar. Dalgången framför ställningarna vid Leken vattenfylldes genom uppdämning av vattnet från Hurrsjöarna. Den höga beredskapen medförde bland annat att personalen vid posteringarna och vid Leken måste ha skodon på även under natten. Resultatet lät inte vänta på sig. Fötterna blev misstänkt kvitvita och till och med nästan utan känsel. Problemet löstes genom order att skor skulle avtagas på morgonen och bäras endast under den mörka delen av dygnet. Man fick se det något ovanliga, soldater med full utrustning men utan skor på fötterna sysselsatta med fältarbeten och bevakning.

Befästningsarbeten, beredskap, materiel- och persedelvård,* övningar, allt började bli rutin. Våra vänner, civilbefolkningen i Hån, öppnade serveringar där vi kunde köpa kaffe, läskedrycker, cigaretter m m, ett viktigt inslag i vår kanske lite enformiga tillvaro. Den ena dagen var i stort sett lik den andra.

Våren hade kommit, det var pingstafton år 1940. Alla var vi inställda på en lugn och behaglig helg, extraförplägnad och vila i det vackra vårvädret. Plötsligt ringde telefonen. Det var från själva regementsstabén och signalisten kommenderade "meddelande skriv". Han började sin diktamen med orden "BERTIL XERXES". Blixtmeddelande! Därefter kom klubbslaget, GIV AKT. Slut. I klartext betydde det fara för krigsutbrott, högsta beredskap och stort alarm. Nu var det så nära krig det kunde bli. Återstod bara meddelandet "ELD", vilket hade inneburit att kriget var ett faktum och att norska gränsen fick överskridas.

Det pirrade i magen. Visserligen hade vårt 3. kompani upplevt ett stort äventyr, när vi ensamma sändes i förväg till gränsen den 13 april för att ta emot 5000 man norsk militär. Den gången fanns dock en försäkran från tyskarna, vad den nu var värd, att de skulle stanna vid gränsen. Men nu hade vi på känn att det hotade oss på allvar. Högsta stridsberedskap. Vår fanjunkare Elof Lindgren störtade ut på den stora glasverandan på övre våningen i Nilssonska villan och öppnade ett fönster med mångfärgade glas, som egentligen inte skulle öppnas. Han ämnade ge order om att alla handgranater och brännflaskor (Molotov-cocktails) omedelbart skulle fram till gränsen. I sin upphetsning röt han "alla bränngranater och handflaskor till gränsen". Samtidigt

brakade fönstret av gångjärnen, men hölls krampaktigt fast av fanjunkaren, som för sin inre syn nog såg en krigsrätt om förstörda och oersättliga färgade glas. I sista stund högg någon fanjunkaren i byxbaken och räddade både honom och fönstret.

Det kom fram enheter, som vi inte ens hört talas om - lastbilar med specialpatruller med radio, norska kartor och vägvisare - och lade sig till rätta intill gränsen. De skulle utföra sina uppgifter på ordern "ELD".

Vi hade ett hektiskt arbete med alla förberedelser, mineringar, översyn av olika sprängställen, förhugningar m m, men till sist var allt klart och ingenting hände. Då hördes plötsligt en väldig detonation sydväst ut. Det var bron bortom tullstationen i Väng som sprängdes, för säkerhets skull med dubbel laddning trotyl. Samtidigt sprängdes flera andra broar vid värmlandsgränsen, alla av misstag, kanske på grund av en oklar order, men det visste inte vi som hörde ekot av detonationen rulla - var det början till kriget? Anders Erhard får ge uttryck för de känslor som rörde de flesta av oss denna morgon med dimman drivande över sjön Hurr och den första vårgrönskan omkring oss "Sverige och Värmland var plötsligt vackrare än någonsin förr därför att man för första gången kände att man kunde mista det."

Pingsthelgens spänning gick över och de vanliga rutinerna återkom. Kanske ägnades lite mera tid till övningar och konditionsträning. Vi hade en stormanöver framför oss. Den 25 augusti avlöstes kompaniet av ett landstormskompani och det var dags att lämna Hån och alla våra vänner där. Avskedet kändes nästan vemodigt.

Tiden 26 augusti fram till höstmanövern början 7 september deltog kompaniet i samövningar ledda av chefen I 2 och chefen III arméfördelningen. Manövern bestod för vår del mest av förflyttningar medelst fotmarsch. Någon har räknat ut att vi gick sammanlagt 56 mil innan det hela var klart och vi kunde ilasta i Brålanda för att per tåg resa till Karlstad och förestående uttryckning.

Den 18 september anlände vi till Karlstad och vår avrustningsplats, Bergviks skola 5 km västerut.

Kompaniet ingick i fältdepå, en organisation som tidigare beskrivits. Sergeant Bran och ett 10-tal värnpliktiga lämnades kvar som fältdepåberedskap med uppgift att skydda och vårda vår materiel samt förbereda en ev ny inkallelse. Fältdepåorganisationen hade inletts.

3. kompaniet vill till sist tacka våra välgörare.

I 2 har under alla år på ett utomordentligt vänligt och generöst sätt öppnat sina grindar och dörrar för oss. För denna vänlighet och för allt besvär som vi förorsakat regementet och många av dess befattningshavare vill vi framföra ett varmt och värdsamt tack.

Arjängs kommun, som idag på ett storstilat sätt tagit emot oss i Töcksfors vill vi tacka inte bara för dagens gästfrihet utan kanske mest för allt stöd och vänlighet vi mötte en kulan apirlidag 1940.

Håns befolkning lever för alltid kvar i vårt minne.

Vi tackar massmedia för stöd och intresse i samband med alla våra kamratträffar. Vi tackar alldeles särskilt för all hjälp när det gällde att kalla ihop 3. kompaniet till 25-årsträffen 1965. Utan den hjälpen hade det aldrig blivit någon vare sig då eller senare. Vi hade inte, som idag namn- och adresslistor, ca 100 man kom.

Löfbergs Lila AB, Wermlandsbanken, Sparbanken Alfa, Föreningsbanken och Handelsbanken tacka vi varmt för generösa bidrag, som hjälpt oss att fira vårt 50-årsjubileum på ett både angenämt och värdigt sätt.

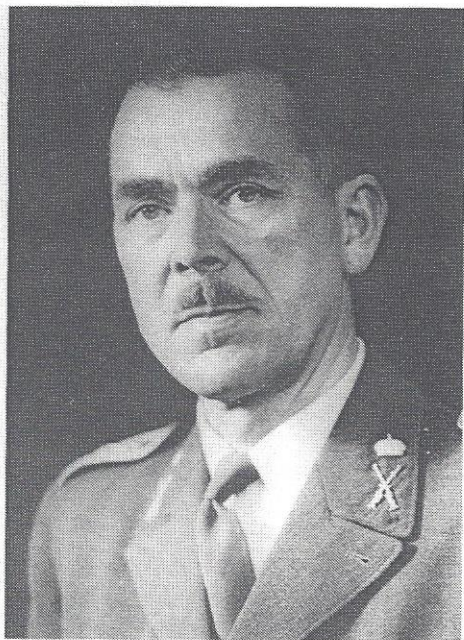
Måtte även i framtiden vårt försvar, liksom under beredskapsperioden, vara fredsbevarande och värmlänningarna få genomföra sin värnpliktsutbildning vid vårt bygderegemente I 2/Fo 52 i Karlstad.

Karlstad i april 1990

Redaktionskommitté: Sven Hejbel

Arne Bornehag

Sten Hanes

Kompanichefen

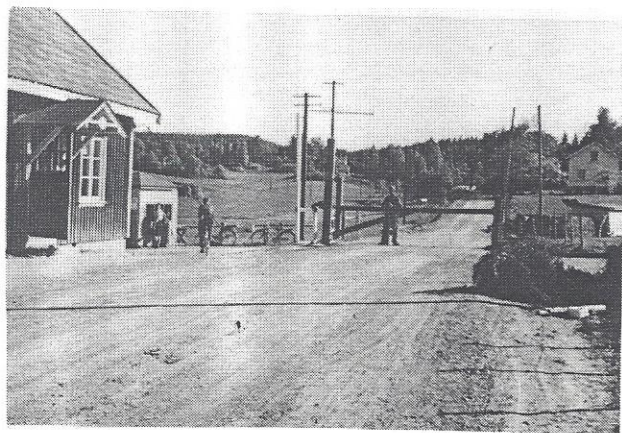
Avväpnat norskt kompani vid torget Årjäng

Norska trupper och fordon på torget Årjäng
den 14 april 1940

Furir A Erhard

Tullbommen vid Hån

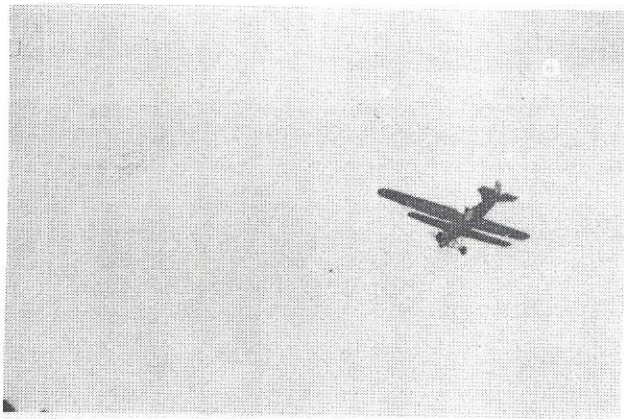

Fru Berglot Lindgren -- Fru Bertha Byström

Trosschefen furir Erhard trodde väl aldrig
att man skulle kunna skjuta 4 km med pistol
m/07?

Sv Stridsflyg 1940

Art-pjäs 1940

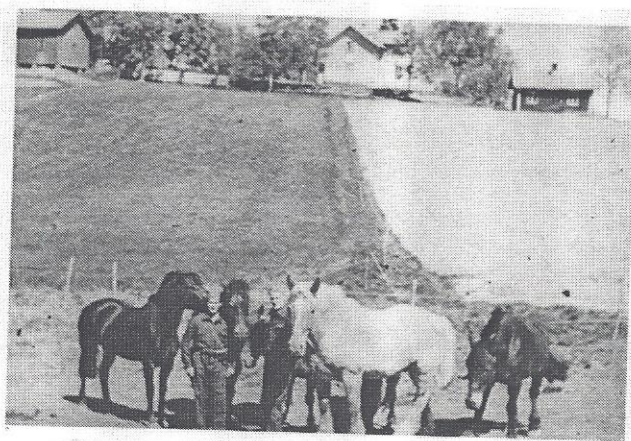
Kompch ordergivning

Ch ksp tropp Ch 1:a Plut

Fänrik L Gräslund till häst

Komp:s hästar nedanföör Rösa

Serg Arne Ohlsson/Bornehag
med hästar

Stabs- och trosspersonal

Ordergivning

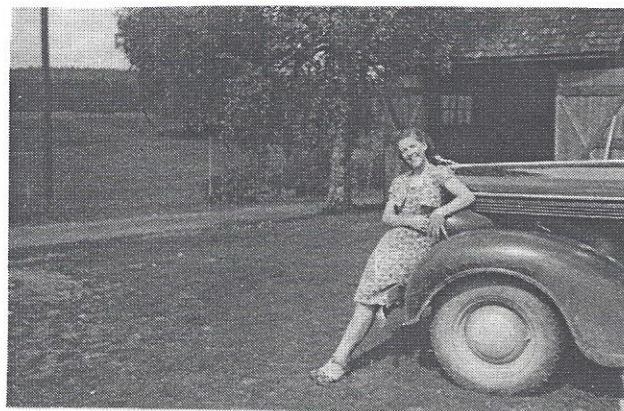
Kompadj

Avsked från Hån

Flickor från Hån

Jag har fått
40 liter bensin.
för 3 komp. J2
4915 Jansson

Krigslöneklass nr 5 vid krigstjänstgörings-
tidens början den 19/4 1940

Ch krigskasseavdelning Komp. ch (motsv)

Krigslöneklass nr 7 from den 27/6 1940
på grund av Reg. order den 27/6

Ch krigskasseavdelning Komp. ch (motsv)

Krigslöneklass nr from den / 19
på grund av order den /

Ch krigskasseavdelning Komp. ch (motsv)

Krigslöneklass nr from den / 19
på grund av order den /

Ch krigskasseavdelning Komp. ch (motsv)

Krigslöneklass nr from den / 19
på grund av order den /

Ch krigskasseavdelning Komp. ch (motsv)

Terminslön utbetald för 22 löneperioden

G Nordaustlog

Terminslön utbetald för 23 löneperioden

G Nordaustlog

Terminslön utbetald för 24 löneperioden

G Nordaustlog

Terminslön utbetald för 25 löneperioden

G Nordaustlog

Terminslön utbetald för 26 löneperioden

G Nordaustlog

Av kompanikassan blev ett par hundralappar över ända till 1954. Då skänktes för de överblivna medlen en fana till hemvärnet i Töcksmark. Övlt Nordanskog överlämnade den i Töcksmarks kyrka pingstdagen.

Bakre rad: S Hanes, A Erhard, A Bornehag, B Kleve
Främre rad: E Lingren, G Nordanskog, S Heijbel

Middagen i I 2 offmäss 1965

3.komp I 2 1940 framför kanslihuset 1965

Vid postering "Fällan" år 1965

Middag vid samlingen på offmässen I 2, 1965

Komp Nordanskog samlat FBU lägret Gräsmark-78
Fru E-B Nordanskog

Kompaniet samlat vid I 2 1971